

Mutaxassislik Bilan Bog'liqlik Lingvistik Tayyorgarlikning Integratsiyalashgan Ta'limdagi Ahamiyati

Sharipova Iroda Azamatovna

Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti, Navoi, Uzbekistan

Annotatsiya: Integratsiyalashgan ta'lim texnologiyasidan o'ziga xos xususiyati va asosiy g'oyasi shundaki, insonning shaxsiy rivojlanishi va ta'limi uchun nafaqat nazariy, balki pragmatik (amaliy) bilimlar ham muhimdir. Ya'ni bilim olishda nazariy yondashuvning o'zigina yetarli emas, balki doimiy o'zgarib turuvchi zamonaviy va yangi integratsiyalashgan ta'lim texnologiyalar bilan to'yingan dunyoda izlanuvchilarning faolligi va mustaqilligi ham o'ta muhim. Ushbu maqolada muallif talabalarning mutaxassislik bilan bog'liqlik lingvistik tayyorgarligini takomillashtirish hamda integratsiyalashgan ta'limning tayanch kontsepti to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: texnika ta'lim, integratsiyalashgan texnologiya, zamonaviy ta'lim texnologiyalari, sohaviy leksik kompetensiyasi, konchilik, metallurgiya.

Texnika ta'lim yo'nalishlarida ingliz tili maxsus dastur va darsliklar asosida o'qitishi lozim, ammo bunday ingliz tilida dastur va darsliklar hali ishlab chiqilmaganligi uchun o'zbek tilida ta'lim berilayotgan bunday ta'lim muassasalarida o'qituvchilar o'zlari yo'nalishning xususiyatini hisobga olib, turli xil darsliklar, qo'llanmalardan mustaqil tanlab foydalanmoqdalar.

Chet tilini o'qitish amaliy yo'nalishda bo'lishi uchun talaba diqqatini chet tili ustida mustaqil ishlash ko'nikmasiga qaratish lozim. Chet tili o'quv predmetining tarbiyaviy tomonini oshirish, kuchaytirish, mazmunli, tarbiyaviy xarakterdagi matnlarni, ro'znoma, oynoma maqolalarini o'qitish orqali, ijtimoiy-siyosiy, tarbiyaviy masalalarni tahlil qilish, matnning asosiy g'oyasini aniqlash orqali hamda darsda, oliy ta'limdan tashqari tadqiqot orqali amalga oshiriladi.

Hozirgi davr talablarini amalga oshirishning yana bir yo'li talabalarga ortiqcha material berishni kamaytirish, o'quv jarayonini oddiy holatga keltirishdir. Bular yangi chet tillar dasturida hisobga olingan. O'qituvchi buning uchun talabalar tomonidan materialni har tomonlama amaliy egallash jihatidan yondashadi. Shu sababdan talaba ishlarinitil materiallarini produktiv (gapirish, fikrni yozma bayon qilish) va retseptiv (tinglab tushunish, o'qishda) o'zlashtirishga, talabalar potensial lug'atini kengaytirishga qaratadi.

Ko'rinib turibdiki, har qanday integratsiyalashgan texnologiyalardan foydalanish talabalarning qobiliyatlarini kashf etish va takomillashtirish uchun o'qituvchining ijodiy izlanishlari eng qulay sharoitlarni yaratib bera olmaydi. Integratsiyalashgan pedagogik texnologiyalarni joriy etishga ba'zi talabalarning motivatsiyasi yo'qligi sababli chet tilni o'rganish uchun sezilarli darajada siljish kuzatilmaydi. Ijodiy motivatsiya barcha auditoriyalarda ham yetarli emas, ba'zan esa yo'q, chunki talabalar chet tilni o'rganishda katta qiyinchiliklarga duch kelishadi va psixologik xususiyatlar tufayli materialni o'zlashtirmaydilar, boshqa so'z bilan aytganda bunga qunt qilmaydilar.

Texnika sohasi yo'nalishlarida talabalarining ingliz til bo'yicha sohaga yo'naltirilgan o'zaro munosabatlarini qayta shakllantirish uchun esa qo'llaniladigan zamonaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llab-quvvatlaydigan ta'lim muhitini yaratish eng samarali vosita hisoblanadi.

Chet tillarini o'qitishda integratsiyalashgan ta'lim texnologiyalaridan foydalanish bilan bog'liq mamlakatimizdagi chet tili fanlarini mutaxassislik fanlari bilan uyg'unlashtirib o'qitishda quyidagi muammolar kuzatilgani ma'lum bo'ldi:

- ✓ Motivatsion muammolar;
- ✓ Mazmun bilan bog'liq muammolar;
- ✓ Til bilish darajasi bilan bog'liq muammolar;
- ✓ Metodik xarakterdagi muammolar;

Integratsion texnologiyalar asosida o'qitish g'oyalarini hisobga olgan holda, mavjud me'yoriy hujjatlarga asoslanib, mutaxassislikka va texnika ta'lim yo'nalishlari uchun alohida yaratilishi kerak: chet tilining kommunikativ malakasi darajasiga qo'yiladigan talablar, oliy ta'lim uchun ta'lim standartlari, o'quv dasturlari, sillabus lekin, har bir hujjat texnologiyadan foydalangan holda bo'lishi zarur.

Ingliz tilini o'qitishning nazariy asoslari, shart-sharoitlarini tahlil etib, talabalar mutaxassislik fanlari kontenti asosida takomillashtirishni maqsad qilib qo'ygan holda quyidagi xulosaga kelish mumkin:

1. Integrallashgan ta'lim texnologiyalari tushunchani mutaxassislikka oid birliklarini ya'ni konchilik terminologiyasida aniqlash va tahlillash, shuningdek, ularning ekspressiv-emotsional, stilistik tomonlarini bilish, ularni to'g'ri qo'llay olish ingliz tilini o'zlashtirish uchun muhimdir.
2. Ingliz tilini mutaxassislikka oid manbalarini integrallashgan ta'lim texnologiyalari asosida, konchilik terminologiyasi noto'g'ri qo'llash nutqning mantiqiy mohiyatini yetarlicha tushunmaslikka olib keladi, natijada sohaviy so'z va iboralarini qo'llashda xatolar va noaniqliklarga olib keladi.
3. Mutaxassislikka oid fanlarni ingliz tili bilan integrallashgan ta'lim asosida lingvistik kompetensiya o'qitish, gapirish va tinglab tushunish va mavzular tuzish kompetensiyasida bo'lingan.
4. Chet (ingliz) til sohaviy leksik kompetensiyasini takomillashtirish uchun o'zbek tilini ta'sirini hisobga olish muhim hisoblanadi. Ilmiy jihatdan asoslangan, mutaxassislikka oid matnlarni o'qitish maqsadiga muvofiqligi, hamda mo'ljallangan o'quv rejalardan kelib chiqilganligi asosiy omildir.
5. Talabalarning sohaviy kompetensiyani ingliz tilida takomillashtirish motivatsiyasi muhim sanaladi. Ta'limning integratsiyalashgan texnologiyalari to'g'ri yo'naltirilganligi, barcha faoliyatlardagi integratsiyasi tizimliliigi, ijtimoiy bilimlar yig'indisi va nutq birliklarining ongli ravishda egallanishiga amaliy yordam beradi.

Texnika oliy ta'lim muassasalari uchun malakali mutaxassislarni tayyorlash ustuvor vazifa hisoblanadi. Ham sohaviy, ham shaxsan muhim fazilatlar bo'lajak muhandislarning o'zlariga yuklangan vazifalarni bajarishini ta'minlovchi asosiy omillardir.

Konchilar oldiga yangi vazifalar doirasini tayyorlashga qo'yiladigan talablarning oshishiga olib keladi:

- ✓ sohaviy voqelikning o'zgaruvchan sharoitlariga, uning yangi voqeliklariga moslasha olish va harakat qila olish;
- ✓ mavjud bilim va ko'nikmalarni yangi, ba'zi hollarda hatto ekstremal ish sharoitlarida qo'llash;
- ✓ yangi bilim va ko'kmalarni mustaqil o'zlashtirish, ularni o'zlashtirish bo'yicha o'z faoliyatini tashkil eta olish.

Belgilangan talablarga ko'ra, texnika oliy ta'lim muassasalari o'quv jarayonini takomillashtirishning hozirgi yo'nalishi bo'lajak mutaxassislarning universal, umumiy kasbiy va

kasbiy qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonida chet tili va mutaxassislikka oid fanlarning o'zaro hamkorlik darajalarida integratsiyani amalga oshirishdir.

Hozirgi sharoitda integratsiyaning asosiy, meta-intizomiy yo'nalishi va mazmuni bu olingan tajribadadir. Ushbu tajribani hisobga olgan holda fanlarning o'quv dasturlari va ularni o'rganishning tematik rejalari tuzatildi, ular o'qitishning yangi usullari xususiyatlarini hisobga oladi.

Shubhasiz, yuqorida tavsiflangan integratsiya texnika oliy ta'lim muassasa amaliyotida texnik bilimlarning rivojlanish sur'ati va uni rivojlantirish tezligi o'rtasidagi, shuningdek, konchilik va metallurgiya yo'nalishlari zamonaviy ehtiyojlari va darajasi o'rtasidagi mavjud qarama-qarshiliklarni kamaytirishga imkon beradi.

Chet tili ya'ni ingliz tili fani bo'yicha o'qitish mazmunidagi o'zgarishlarni yuqorida aytib o'tilganlar ham belgilab berishi tabiiydir. Shu bilan birga, bo'lajak muhandislar uchun ingliz tilini o'qitish mazmuni nafaqat doimiy o'zgarib borayotgan vaziyat talablariga, balki xorijiy hamkasblar bilan muloqot qilish va g'oyalarni ilgari surish zarurati tug'ilganda, professional, shu jumladan, xorijiy jamoatchilik talablariga ham javob berishi kerak hamda mutaxassislik fanining xalqaro maydondagi manfaatlaridir. Bundan tashqari, kadrlar tayyorlash mazmuni nafaqat texnika oliy ta'lim muassasalarini yetakchi maqsadiga, ya'ni bo'lajak muhandislariga zarur bilimlarni egallash qobiliyatini takomillashtirishga mos kelishi, balki tanlangan mutaxassislik bo'yicha bilim olish imkoniyatini ham ta'minlashi kerak bo'ladi.

Jamiyatni axborotlashtirishning jadal sur'atlari tufayli mutaxassislarining kasbiy faoliyatining barcha turlariga tegishli bo'lgan katta hajmdagi ochiq xorijiy ma'lumotlar paydo bo'ladi. Yuqorida aytilganlar bo'lajak muhandislarining turli xil ma'lumotlarni tushunishi, uni adekvat baholashi, uning hajmini, kasbiy muammolarni hal qilish uchun nazariy va amaliy ahamiyatini aniqlash zarurligini tavsiflaydi.

Texnika oliy ta'lim muassasalarida chet tilini o'qitishning ushbu sharoitida o'zini o'zi tashkil etishni takomillashtirish bilan bog'liq masalalar ayniqsa dolzarb bo'lib qoladi. Ushbu sifat nafaqat kelajakdagi faoliyatda professional harakatchanlikni ta'minlaydi, balki intizomni muvaffaqiyatli o'zlashtirishning kalitiga aylanadi, uni tayyorlash ham yaxlit asosga egadir.

Bo'lajak muhandislarining o'quv jarayonida o'z-o'zini tashkil etishdan foydalanish zarurligini ko'rsatadigan yorqin misol - bu kompetentsiyaga yo'naltirilgan vazifalar bo'lib, mavzu-integrativ tabiati tufayli vazifalar chet tilining mavzu vositalaridan foydalangan holda kasbiy muammolarni hal qilish imkonini beradi.

Chet tilini o'rgatish, uni takomillashtirish natijalarini tavsiflashda integral yondashuv muhandislar tomonidan chet tilini bilishga qo'yiladigan yuqori talablar va bo'lajak muhandisning uni o'rganishga yetarli darajada motivatsiyasi o'rtasidagi ziddiyatlarni bartaraf etishga chet tili bilim va ko'nikmalarini qo'llashning ijtimoiy kontekstini tushunish imkon beradi.

Yuqorida ta'kidlaganimizdek, bo'lajak muhandislar o'quv mashg'ulotlaridan jarayonida, o'quv vazifalarni bajarayotganda ham oliy darajadagi - madaniyatlararo integratsiyaga jalb qilingan. Aksariyat hollarda bu raqamli vositalar salohiyatidan foydalanish orqali mumkin bo'lgan tarmoqli professional hamkorlikdir.

Texnik mutaxassisning ushbu xalqaro muhitga kirishining muhim qismi bu tanlangan professional hamjamiyatning zamonaviy muloqot parametrlariga moslashtirilishi kerak bo'lgan chet tilini bilishdir [1].

Yuqoridagilar Konchilik-(60721500) va Metallurgiya (60712100) bo'yicha oliy ta'limning davlat ta'lim standarti talablariga javob beradi. Ushbu me'yoriy hujjat mutaxassislik dasturini o'zlashtirishning rejalashtirilgan natijalari sifatida zamonaviy kommunikatsiya texnologiyalaridan, shu jumladan o'quv va kasbiy o'zaro hamkorlik uchun chet tilida foydalanish imkoniyatini beradi.

Bo'lajak muhandisning eng samarali mulqot qilishi uchun uning ijtimoiy jihatdan aniqlangan kontekstini tushunish kerak, bu kommunikativ vaziyatni to'g'ri talqin qilish, nutq xatti-harakati va lingvistik vositalarni tanlash va hamkasblarning kasbiy maqomini hisobga olish imkonini beradi.

Bo'lajak muhandislar tomonidan chet tilidan foydalanishning ijtimoiy xususiyatlari yoki muhandisning sohaviy tili bilan belgilanadigan lingvistik vositalar bizning tadqiqotimizda alohida o'rin tutadi. Talabani kasbiy tili tarkibini sotsiolingvistik yondashuv kontekstida tavsiflash mantiqan to'g'ri ko'rinadi, bu leksik birliklarni mutaxassislik termilari mavjudligi va ishlashini hisobga olgan holda tanlash imkonini beradi.

Ko'rsatilgan yondashuv doirasida talabalar kasbiy tilining asosiy bo'linmalarini tanlash masalasini hal qilish uchun uning ijtimoiy sharoitlarini belgilaydigan o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda talaba ijtimoiy-lingvistik portretini tuzish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Laura Colucci-Gray (Colucci-Gray et al., 2017, 2019; Colucci-Gray, 2020)
2. Sharipova I.A. Efficiency of interactive methods of teaching a professionally-oriented English language for students of a technical university //Theoretical & Applied Science. –2019. – №. 11. – С. 608-610.
3. Azamatovna S.I. How to integrate steam in English language classroom//Тошкент-2021. –С. 24.
4. Azamatovna S.I. Didactic games on English language classes as a means of developing professionally significant qualities of a future specialist//доктора/кандидата наук предлагаем вступить в редакционную коллегию журнала (подробности на сайте). – С.194.
5. Bazarova U. M. The role of spiritual and moral education of students of technical university in the lessons of foreign languages //Theoretical & Applied Science. – 2019. – №. 11.– С.614-616.
6. Sharipova I.A. Why steam is so important to 21st century education //Herald pedagogiki.Nauka i Praktyka. – 2022. – Т. 2. – №. 2.
7. Bazarova U.M. Improvement of mechanisms of moral and aesthetic education of students in foreign language lessons of a technical university //Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities. – 2021. – Т. 11. – №. 11. – С. 7
8. IA Sharipova, HA Salimjonov The use of steam technologies in developing the professional skills of the English language for students of the mining and metallurgical // Актуальные вопросы современной науки-2021.-13-15 стр.